

1

16** yılında bir gün, Barbados'a yelken açmış *Christ the King* gemisinin güvertesinde İngiliz bir denizci, annem Abena'ya tecavüz etmiş. Ben, bu tecavüzden dünyaya gelmişim. Bu nefret dolu, aşağılayıcı eylemden.

Gemi uzun haftalar sonra Bridgetown limanına ulaştığında annemin hamileliğini kimse fark etmemişti. Büyük ihtimalle henüz on altı yaşında bile olmadığından, abanoz teni, çıkık elmacık kemikleri ve üzerinde belli belirsiz seçilen kabile dövmeleleriyle pek güzel olduğundan, Darnell Davis isminde zengin bir toprak sahibi onu yüklü bir para karşılığında satın aldı. Fanti ve Ashanti kabileleri¹ arasındaki savaşlarda esir düşmüş, annem gibi Ashanti kabilesinden gelen iki erkeği de onunla aynı gün satın almıştı. Annemi, İngiltere özlemini bir türlü dindiremeyen, bedensel ve zihinsel durumu sürekli bakım gerektiren karısı için almıştı. Annemin şarkı söyleyerek, dans ederek ve zencilerin pek düşkün olduklarını zannettiği büyücülük numaraları yaparak karısını eğlendireceğini düşünüyordu. İki erkeği ise, işleri yolunda giden şeker kamışı çiftliği ve tütün tarlalarında çalıştıracaktı.

Darnell Davis'in eşi Jennifer yaşça annemden pek az büyüktü. Akşamları onu tek başına bırakarak içmeye giden ve zaten çok sayıda gayrimeşru çocuğu olan, nefret ettiği bu kaba saba adamla evlendirmişlerdi onu. Jennifer ve annem hemen arkadaş oldular. Neticede ikisi de, büyük gece hayvanlarının kükremelerinden ve çiftlikteki ateş ağaçlarının, sukabağı ve kapok ağaçlarının gölge oyunlarından ürken küçük kızlardı. Beraber yatıyorlardı ve annem, bir yandan parmakları arkadaşının uzun saç örgüleriyle oynarken, bir yandan da doğduğu köy Akwapim'de kendi annesinden duyduğu masalları anlatıyordu ona. Gece huzurlu geçsin ve

1) Batı Afrika topraklarında yaşayan kabileler. [ç.n.]

vampirler gün doğmadan kanlarını son damlasına kadar emip birtirmesinler diye doğanın bütün güçlerini baş uçlarına topluyordu.

Darnell Davis annemin hamileliğini fark ettiğinde, onu satın almak için harcadığı o değerli sterlinlerini düşünerek büyük bir öfkeye kapıldı. Sağlıksız ve hiçbir işe yaramayacak bir kadını durup dururken yük etmişti kendisine! Jennifer'in yakarışlarına aldıriş etmeden, annemi cezalandırmak için onu, onunla aynı gün satın aldığı Ashantilerden biri olan Yao'ya verdi. Ayrıca, annemin malikâneye adım atmasını da yasakladı. Yao, şekerkamışı ekip toplamaya ve onları değirmende öğütmeye boyun eğmeyecek genç bir savaşıydı. Bu nedenle, zehirli kökler çiğneyerek iki defa intihar etmeye çalışmıştı. Onu tam vaktinde kurtarmışlar ve nefret ettiği hayata geri döndürmüşlerdi. Darnell ona bir eş verip varlığına bir keyif kazandırarak onun için yaptığı harcamaların boşa gitmemesini ümit ediyordu. Nereden aklına düşmüştü 16** yılının o haziran sabahında Bridgetown'daki köle pazarına gitmek! Satın aldığı adamlardan biri ölmüştü. Diğeri intihara meyilliydi. Abena da hamileydi!

Annem, Yao'nun kulübesine akşam yemeği saatinden biraz önce girdi. Yemek yemeyi bile aklına getiremeyecek derecede bunalmış Yao yatağa uzanmıştı. Kulübesine geleceğini kendisine haber verdikleri bu kadını pek az merak ediyordu. Abena görünür görünmez dirseğinin üzerinde doğrularak fısıldadı: "*Akwaba!*"²

Sonra annemi tanıdı ve haykırdı:

"Sen!"

Abena gözyaşlarına boğuldu. Kısacık hayatında başından öyle çok fırtına geçmişti ki: yakılıp yıkılan köyü, kendilerini savunmak isterken karınları deşilerek öldürülen annesiyle babası, tecavüz, şimdi de kendisi kadar şefkatli ve ümitsiz bir başka varlıktan hoyratça ayrılışı.

2) Hoş geldin. [y.n.]

Yao ayağa kalktı. Baş kulübenin tavanına değiyordu çünkü boyu bir *acomat*³ kadar uzundu.

“Ağlama. Sana dokunmayacağım. Sana hiçbir kötülük yapmayacağım. Aynı dili konuşmuyor muyuz? Aynı Tanrı’ya tapmıyor muyuz?”

Bunları söyledikten sonra bakışlarını annemin karnına doğru indirdi.

“Bu, efendinin çocuğu değil mi?”

Bu kez Abena’nın gözlerinden, utanç ve ıstırap dolu daha da yakıcı yaşlar boşandı.

“Hayır, hayır! Ama yine de bir beyazın çocuğu.”

Annem onun önünde, başı eğik, ayakta dikilirken Yao’nun yüreği engin ve şefkatli bir acıma duygusuyla dolmuştu. Onun gözünde bu çocuğun aşağılanması, yenilmiş, darmadağın edilmiş, açık artırımla satılmış tüm insanların aşağılanması anlamına geliyordu. Annemin gözlerinden akan yaşları silerek, “Ağlama. Bugünden itibaren senin çocuğun benim çocuğum demek. Beni duyuyor musun? Bunun aksini söyleyecek kişinin vay haline!” dedi.

Annem ağlamaya devam ediyordu. Yao onun başını tutup kaldırarak sordu:

“Palmiye yapraklarıyla alay eden kuşun masalını biliyor musun?”

Annem hafifçe gülümsedi.

“Nasıl bilmem? Küçükken en sevdiğim masaldı. Anneannem her akşam anlatırdı bana.”

“Benimki de... Ya hayvanlar kralı olduğunu iddia eden maymunun masalını? Hani tüm hayvanlar önünde yerlere kapansınlar diye bir iroko ağacının tepesine tırmanmıştı da, oturduğu dal kırılınca kış üstü yere düşüp tozun içinde buluvermişti kendisini...”

3) Sloaena Caribaea: Karayip ve Antil Adalarında yetişen bir ağaç. [ç n.]

Annem güldü. Aylardır gülmemişti. Yao annemin elindeki çikını alıp kulübenin bir köşesine bıraktı. Sonra özür diledi.

“Burada her şey kirli çünkü hayattan tat almıyorum. Yaşam, kaçınmak istediğim kirli bir su birikintisi gibi benim için. Şimdi sen burada olduğuna göre her şey farklı olacak.”

Geceyi, iki kardeş ya da daha ziyade baba-kız gibi şefkat ve iffetle birbirlerinin kollarında geçirdiler. İlk seviştiklerinde aradan bir hafta geçmişti.

Dört ay sonra ben doğduğumda Yao ve annem mutluydu. Belli belirsiz ve her an yıkılabilecek, neredeyse elle tutulamayacak kırıntılardan ibaret, kölelere has bir mutluluk! Yao sabah saat altıda, palası omzunda tarlalara doğru yola çıkar ve patikalarda ayaklarını sürüyerek, yırtık pırtık kıyafetli adamların oluşturduğu uzun kuyruğa girerdi. Bu sırada annem küçük bostanında domates, bamyaya ve başka sebzeler eker, toplar, yemek yapar, bir deri bir kemik kalmış bir tavuğu beslerdi. Erkekler akşam saat altıda eve döndüklerinde kadınlar onlarla ilgilenir, hizmet ederlerdi.

Annem erkek olmadığım için ağlamıştı. Kadınların kaderinin erkeklerinkinden daha acı olduğunu düşünüyordu. İçinde buldukları şartlardan kurtulabilmeleri, hizmet ettikleri kişilerin iradesine bağlı değil miydi, onların yatağından geçmeleri gerekmiyor muydu? Yao ise tam aksine kız olduğum için sevinmişti. Annemin plasentasını bir kapok ağacının dibine gömdükten sonra, yeni kesilmiş bir tavuğun taze kanını alnıma sürerek beni kemikli iri ellerinin arasına almıştı. Ardından ayaklarımdan kavrayarak baş aşağı havaya kaldırmış, bedenimi ufkun dört bir yönüne döndürerek tanıtmıştı. Adımı da o verdi bana: Tituba. Ti-Tu-Ba.

Ashanti adı değildi bu. Yao bu ismi uydururken hiç şüphesiz, onun isteği ve hayaliyle doğan bir kız olduğumu kanıtlamak istemişti. Kendi aşkından doğan bir kız olduğumu.

Hayatımın ilk yıllarında kayda değer bir olay olmadı. Annemin sütü bana yaradığından tombul yanaklı, sevimli bir bebektim. Sonra konuşmayı ve yürümeyi öğrendim. Çevremdeki hüznü ama buna rağmen muhteşem dünyayı keşfettim. Kurutulmuş çamurdan yapılmış, engin gökyüzünden ayrılan koyu renk kulübeler, alabildiğine büyümüş bitkiler ve ağaçlar, deniz ve onun buruk bir biçimde söylediği özgürlük şarkısı. Yao yüzümü açık denize doğru çevirir, kulağıma fısıldardı:

“Bir gün özgürlüğümüze kavuşacağız ve kanatlanıp asıl ülkeyimize doğru uçacağız.”

Ardından, beni piyandan⁴ korumak için vücudumu kuru bir yosun yumağıyla ovalardı.

Aslında Yao'nun iki çocuğu vardı, annem ve ben. Çünkü annem için bir sevgiliden öte, bir baba, bir kurtarıcı, bir sığınaktı! Annemin beni sevmediğini ne vakit anlamıştım?

Belki beş ya da altı yaşına bastığımda. Zaten “talihsizlik eseri-ydim”, yani rengi belli belirsiz bir kırmızıya çalan tenim ve kıvrır kıvrır saçlarımla hep, *Christ the King* gemisinin güvertesinde, röntgenci edepsiz denizcilerin bakışları altında ona zorla sahip olan beyazı getiriyordum aklıma. Ona her an, yaşadığı ıstırabı ve maruz kaldığı aşağılanmayı hatırlatıyordum. Çocukların pek hoşlandıkları gibi ona sevgiyle sokulmaya çalıştığımda, elinde olmadan beni iterek kendisinden uzaklaştırırdı. Kollarımı boynuna dolayacak olsam, bir an önce kendini benden kurtarmaya bakardı. Yalnızca Yao'nun sözlerine itaat ederdi.

“Dizlerine oturt onu. Öp. Okşa...”

Bu şefkat yoksunluğundan dolayı yine de acı çekmiyordum çünkü Yao beni ikisinin yerine de seviyordu. Minicik elim, onun o derisi sertleşmiş, pürtük pürtük elini tutar, küçücük ayaklarım onun dev gibi ayak izlerine basardı. Yüzümü boynuna gömerdim.

4) Tropikal bölgelerde görülen bakteriyel bir cilt hastalığı. [ç.e.n.]

Bir nevi tatlılığı vardı hayatın. Damen'in yasaklamasına rağmen akşamları erkekler yüksek tamtamlarının üzerine otururlar, kadınlar da yırtık pırtık eteklerini yukarı toplayıp parlak bacaklarını ortaya çıkararak dans ederlerdi.

Yine de birçok kez hoyratlık ve işkence sahnelerine de şahit olmadım değil. Erkekler, göğüsleri ve sırtları parlak kırmızı çizgilerle kaplı ve kan içinde dönerlerdi. İçlerinden biri, ağzından mor salyalar akıtarak gözlerimin önünde öldü ve onu bir mapou ağacının dibine gömdüler. Ardından buna sevindiler çünkü hiç olmazsa o kurtulmuştu ve evine dönmek için yola koyulacaktı.

Annelik ve özellikle de Yao'nun aşkı annemi bambaşka biri yapmıştı. Artık şekerkamışı çiçeğinin moruna çalan siyah derisiyle genç, kıvrak bir kadındı. Başına beyaz bir mendil bağlar, gözleri mendilin altında pırıl pırıl parlardı. Bir gün beni elimden tuttu. Efendinin kölelere ekip biçsinler diye verdiği küçük alanda yam⁵ deliklerini kontrol etmeye gittik. Hafif bir meltem, bulutları denize doğru itiyordu ve açık gökyüzü tatlı mavi bir renkteydi. Ülkem Barbados, orada burada görülen birkaç tepecik haricinde dümdüz bir adadır.

Gine otları arasında yılankavi uzayıp giden bir patikada yürürken aniden öfkeli sesler duyduk. Darnell bir ırgat başını azarlıyordu. Annemi görür görmez yüzünün ifadesi tamamen değişti. Yüz hatlarında şaşkınlıkla karışık bir hayranlık belirdi ve haykırdı:

“Sen misin Abena? Eğer öyleyse bakıyorum da verdiğim koca sana pek yaramış. Yaklaş!”

Annem öyle bir hızla geri geri gitti ki, başının üzerinde dengede taşıdığı, içinde bir palayla bir sukabağı bulunan sepet yere düştü. Sukabağı üçe ayrıldı ve içindeki su yere saçıldı. Ürkütücü, ölümcül pala toprağa saplandı ve sepet birazdan yaşanacak facia-

5) Patatesi andıran bir çeşit kök sebze. Japon patatesi olarak da anılır. [ç.n.]

ya şahit olmaktan kaçır gibi patika boyunca yuvarlanmaya başladı. Dehşetle sepetin arkasından koşarak yakaladım.

Anneme doğru yürürken onun, sırtı bir sukabağı ağacının gövdesine dayanmış, nefes nefese kaldığını gördüm. Darnell annemin önünde ayakta duruyordu. Aralarında bir metre bile yoktu. Gömleğini çıkarmış, pantolonunun önünü açmıştı. Bembeyaz iç çamaşırları ortaya çıkmış, sol eli kasıklarının hizasında bir şeyleri yokluyordu. Annem başını bana doğru çevirerek haykırdı:

“Pala! Palayı ver bana!”

Koca palayı titrek ellerimle tutarak mümkün olduğunca çabuk söyleneni yaptım. Annem iki kez vurdu. Beyaz keten gömlek yavaş yavaş parlak kırmızıya boyandı.

Annemi astılar.

Bir kapok ağacının alçak dallarında dönüp duran bedenini gördüm.

Affedilmez bir suç işlemişti. Bir beyaza vurmuştu ama onu öldürmemişti. Beceriksiz öfkesiyle adamın ancak omzunu yaralayabilmişti.

Annemi astılar.

Tüm köleler idama çağrılmıştı. Boynu kırılıp ruhunu teslim ettiği anda tüm bağrılardan bir isyan ve öfke ağıtı yükseldi. Ekip şefleri o ağıtı, sığır sinirinden kamçıların şiddetli darbeleriyle susturdu. Ben, bir kadının eteklerine sığınmışım. İçimden bir daha asla çıkmayacak dehşet ve yas karışımı bir duygunun, yüreğimde tıpkı bir lav akıntısı gibi sertleştiğini hissettim.

Annemi astılar.

Onun bedeni boşlukta dönüp dururken, küçük adımlarla güçbela oradan uzaklaşabildim, otların arasına çömelerek kustum, kustum ve yeniden kustum.

Eşinin işlediği suçtan ötürü Yao'yu cezalandırmak için Darnell onu, Hillaby Dağları'nın öte tarafında yaşayan John Inglewood isminde başka bir toprak sahibine sattı. Yao gideceği yere asla ulaşmadı. Yolda dilini yutarak kendini öldürmeyi nihayet başarmıştı.

Bana gelince, Darnell beni çiftlikten kovduğunda yedi yaşında ya vardım ya yoktum. Kölelerin o pek nadir zayıflayan dayanışması beni kurtarmış olmasaydı ölebilirdim.

Yaşlı bir kadın beni yanına aldı. Tuhaf bir hali vardı çünkü isyan çıkarmakla suçlanan eşinin ve iki oğlunun işkenceyle öldürüldüklerine şahit olmuştu. Aslında, görünmeyen bir dünyanın sakinleriyle olağanüstü bir iletişim kurma yeteneği geliştirdiğinden dünyamızda yaşamıyor da, kaybettikleriyle birlikte geçiriyor gibiydi hayatını. Annem ve Yao gibi bir Ashanti değildi. Batı Afrika sahillerinden bir Nago'ydu. İsmi Yetunde'ydi fakat kreol⁶ dilinde Man Yaya olarak çağırıyorlardı onu. Ondan herkes çekinirdi. Fakat olağanüstü güçlerinden ötürü onu çok uzaklardan görmeye de gelirlerdi.

Beni önce, içinde pis kokulu köklerin yüzdüğü bir suyla, suyu kollarımın ve bacaklarımın üzerinden akıtarak yıkadı. Sonra kendi yetiştirdiği bitkilerden hazırladığı bir iksir içirdi ve ardından küçük kırmızı taşlardan yapılmış bir kolyeyi boynuma taktı.

"Hayatın boyunca acı çekeceksin. Çok, hem de çok." Beni dehşete düşüren bu sözleri büyük bir sükûnetle, neredeyse gülümseyerek söylemişti. "Fakat hayatta kalacaksınız!"

Bu sözler beni teselli etmemişti. Ne var ki, Man Yaya'nın kambur bedeninden, kırışıklıklarla kaplı yüzünden öyle bir kudret yayılıyordu ki sözlerine karşı çıkmaya cesaret edemedim.

Man Yaya bana bitkileri öğretti.

6) Avrupa kökenli atalara sahip olan, fakat tropikler arası kuşakta bulunan sömürge bölgelerinde doğmuş kimse. [ç.n.]

Uyku veren bitkileri. Yaraları ve ülserleri iyileştiren bitkileri.
Eşkiyalara suçlarını itiraf ettiren bitkileri.

Saralıları sakinleştiren ve onları huzurlu bir uykuya daldıran bitkileri. Öfkeli, ümitsiz ve intihara meyilli kişilerin dudaklarına ümit kelimeleri konduran bitkileri.

Man Yaya bana, aniden çıkan ve yerle bir etmeye hazırlandığı kulübelerin üzerinde gücünü sınavan rüzgârı dinlemeyi öğretti.

Man Yaya bana denizi öğretti. Dağları ve tepeleri.

Bana her şeyin yaşadığını, her şeyin bir ruhu, bir nefesi olduğunu, her şeye saygı gösterilmesi gerektiğini, insanın, atının ter-kisinde krallığını dolaşan bir efendi olmadığını öğretti.

Bir gün öğleden sonra uyuyakalmıştım. Büyük Perhiz zamanıydı. Kavurucu bir sıcak vardı ve köleler bir yandan çapaları ve palalarıyla tarlada çalışıyor, bir yandan da hüzünlü, tekdüze bir şarkı söylüyorlardı. Annemi gördüm. Ama onu, yaprakların arasında dönüp duran, insana hüznü veren o eklemsiz kukla görüntüsünde değil de, Yao'nun aşkının renklerine bürünmüş haliyle gördüm. Haykırdım:

“Anne!”

Yanıma gelip beni kollarına aldı. Tanrım! Dudakları ne kadar da yumuşaktı!

“Seni sevmediğimi zannettiğim için affet beni! Şimdi her şeyi daha iyi anlıyorum ve seni asla terk etmeyeceğim!”

Mutluluktan sarhoş bağırdım:

“Yao! Yao nerede?”

Arkasına döndü.

“O da burada!”

Ve Yao bana göründü.

Gördüğüm rüyayı anlatmak için, akşam yemeğinde kullanacağı kök yumruların kabuklarını soymakla meşgul Man Yaya'nın yanına koştum. Bilmiş bilmiş gülümsedi.

"Yani bunun bir rüya olduğunu zannettin, öyle mi?"

Şaşkınlıktan donakaldım.

O günden sonra Man Yaya daha yüce bir bilginin kapılarını açtı bana.

Ölüler, ancak kalplerimizde ölürlerse gerçekten ölürlər. Onlara hürmet edersek, hatıralarını onurlandırırız, yaşarken yemeyi en çok sevdikleri yiyecekleri mezarlarının üzerine bırakırsak, belirli aralıklarla toplanıp anılarını birbirimizle paylaşırsak yaşamaya devam ederler. Onlar çevremizde, her yerde, ilgimize ve şefkatimize aç bir şekilde yanımızdadırlar. Bize faydalı olmak için sabırsızlanırlar, yanımıza gelmeleri ve görünmez bedenlerini bedenlerimize bastırmaları için birkaç kelime yeterlidir.

Fakat onları rahatsız edenlerin vay haline çünkü asla affetmezler ve dikkatsizlikle bile olsa kendilerini rencide edenleri amansız bir kinle takip ederler. Man Yaya bana duaları, ilahileri ve yapılması gereken hareketleri öğretti. Doğarken bana verilmiş şeklimden sıkıldığımda dal üzerindeki bir kuşa, kuru otların arasında bir böceğe, Ormonde Nehri'nin çamurlarında vıralayan bir kurbağaya dönüşmeyi öğretti bana. Özellikle de kurban törenlerini öğretti. Kanı, sütü, elzem sıvıları. Ne yazık ki on dördüncü yaş günümde birkaç gün sonra bedeni insan türünün karnunlarına yenik düştü. Onu toprağa verirken ağlamadım. Yalnız olmadığımı, bana göz kulak olan üç gölgenin daima etrafımda dolaştığını biliyordum.

Bu olay, Darnell'in işletmesini sattığı döneme rast gelmişti. Birkaç yıl önce karısı Jennifer ona bir erkek çocuk doğururken ölmüştü. Sıska, soluk tenli, belli zamanlarda havaleye tutulup titremeler geçiren bir bebektir. Öz oğlunu terk etmeye zorlanan bir

köleden bol süt emmesine rağmen sonu mezarda bitecek gibi görünüyordu. Darnell'in babalık içgüdüğü, beyaz ırktan olan bu tek çocuğu için kabarmıştı ve onu iyileştirmeye uğraşmak amacıyla İngiltere'ye dönmeye karar vermişti.

Yeni efendi, pek alışılmadık bir uygulamayla, toprağı köleler olmadan satın aldı. Ayakları birbirine bağlanan ve boyunlarının etrafına halat geçirilen köleler satılmak üzere Bridgetown'a götürüldüler ve orada babalar oğullarından, analar kızlarından ayrılarak adanın dört bir yanına dağıtıldılar. Darnell'in malı olmadığından ve yeni efendinin topraklarında fazlalık görüldüğünden, açık artırmayla satılmak üzere köle pazarına gönderilen o hüzünlü toplulukta yer almamıştım. Ormonde Nehri'nin kıyısında, bataklığı andıran topraklarından ötürü şekerkamışı ekimine elverişsiz, kimseciklerin uğramadığı bir yer biliyordum. Tek başıma, kendi ellerimle kazıklar üzerine kondurmayı başardığım bir kulübe inşa ettim. Sabırla doldurduğum toprak alanların etrafını bir bahçe gibi çevirdim ve bir müddet sonra, güneşin ve havanın istekleri doğrultusunda törensel bir şekilde toprağı ektiğim her cins bitki büyümeye başladı.

Bugün anlıyorum ki o anlar hayatımın en mutlu zamanlarıymış. Asla yalnız değildim çünkü görünmez sevdiklerim, varlıklarıyla üzerimde en ufak bir baskı yaratmadan daima çevremdeydi.

Man Yaya, bana verdiği eğitimin bitkilerle ilgili kısmını tamamlamakla meşguldü. Talimatları doğrultusunda passiflorayı boğça eriğıyle, zehirli üzümü ekşi yoncayla, açelyayı bodur kozmosla melezlemeye çalışıyordum. Okuduğum dualarla güçlerine güç kattığım ilaçlar, iksirler hazırlıyordum.

Akşam olduğunda Pile'nin mor gökyüzü, yıldızların teker teker üzerinde parlamaya başladıkları büyük bir mendil gibi başımın üzerinde yayılırdı. Sabah, elini külah şeklinde ağzına dayayan güneş, beni kendisiyle birlikte aylak aylak dolaşmaya çağırırdı.